

DE VIERING VAN DE PAASOCHTEND

GESCHIEDENIS

De eerste “Paasochtend van de Broedergemeente”, in Herrnhut in 1732, was een spontane actie van het koor van de ongehuwde broeders. De eerste schriftelijk vastgelegde vorm vinden we in het Liturgien Büchlein van 1755. De Litanei am Ostermorgen, die een uitgebreide geloofsbelijdenis bevat en het gedenken van hen, die sinds het laatste Paasfeest overleden zijn of (zoals men in de Broedergemeente zegt) heimgegaan (naar huis gegaan zijn) en daarbij een onderdeel zijn van een liturgisch rijk uitgewerkt feest voor de Paasmorgen. Zinzendorf zag in dit feest van Paasmorgen een verbinding met de Orthodoxe Kerken.ⁱ

De verder ontwikkeling toont vooral twee lijnen:

- de oorspronkelijk vooral christologische geloofsbelijdenis werd trinitarisch uitgebouwd.
- de rijke liturgische vormgeving wordt teruggebracht tot een liturgie in de kerkzaal en op de Godsakker.

In het Liturgienbuch van 1907 wordt deze liturgie voor het eerst vastgelegd.

THEOLOGISCHE BEZINNING

De viering van de Paasochtend is vooral de ontmoeting van de gemeente met haar opgestane Heer, die de belijdenis (van Thomas) uitlokt: “Mijn Heer en mijn God!” In het geloof aan die Heer worden ook de overledenen van de gemeente in de belijdenis van de Opstanding betrokken. Oorspronkelijk was de viering op Paasochtend de enige liturgische plaats voor de Broedergemeente waar in een dienst een geloofsbelijdenis werd gezegd.

Dat de Broedergemeente het gedenken aan de overledenen in de viering van de Paasmorgen een plaats heeft gegeven, is uniek in de kerkelijke wereld. Terwijl in andere kerken dit gedenken plaatsvindt op de laatste zondag in het kerkelijk jaar (eeuwigheidszondag), op Oudejaarsavond of Allerzielen, staat dit gedenken in de Broedergemeente in het teken van de opstanding.

In de gemeenten, die een eigen begraafplaats (Godsakker) heeft, is de weg die de gemeente op Pasen van de kerk(zaal) naar de Godsakker gaat een herinnering aan de vele keren, die zij deze weg al tijdens een uitvaart is gegaan. En andersom: elke weg met een kist van de kerk naar de begraafplaats gebeurt in herinnering aan en uitzicht naar de viering van de Paasochtend.

ORDE VAN DIENST

In de Paasdienst horen in elk geval de volgende elementen een plaats te hebben:

De paasgroet: ”de Heer is opgestaan, ja Hij is waarlijk opgestaan”
De belijdenis van het geloof in de opgestane Heer en daarin
het gedenken van hen, die ons voor zijn gegaan;
de bede om de samenhang van de gemeente hier beneden en die daarboven.

In de klassieke plaatselijke gemeenten houdt men bij de tijd van het begin van de Paasochtendienst rekening met de tijd van zonsopgang. De liturgie in de kerkzaal duurt ca 20 min, dan de gang naar de Godsakker en daar moeten we zijn als de zon opgaat. Houd

daarbij rekening met de plaatselijke tijd! In de meeste Nederlandse gemeenten houdt men meestal een vaste begintijd aan.

Voor de Paasochtenddienst worden de klokken niet geluid, ook is er geen orgelspel voor de dienst. De gemeente verzamelt zich zwijgend in de zaal, en het eerste woord dat klinkt is de paasgroet: De liturg komt snel lopend de zaal binnen. De gemeente gaat staan. Zonder dat de organist of de blazers de toon aangeven zingt de liturg de groet “De HEER is opgestaan!” in een vlot tempo, zodat de gemeente ook niet gaat slepen in haar respons: “Ja, Hij is waarlijk opgestaan”

Aan het einde van de liturgie speelt de organist geen naspel, want de viering gaat door.

VARIATIES IN DE NEDERLANDSE GEMEENTEN

De meeste Nederlandse gemeenten hebben geen eigen begraafplaats / Godsakker. Daarom zijn verschillende plekken bedacht waar het gedenken aan de overleden zusters en broeders plaats kan vinden (een openbare begraafplaats, een monument voor de slachtoffers van oorlog en rampen ...). Een andere mogelijkheid is, dat beide delen in de kerk gevierd worden.

Ook worden in sommige gemeenten elementen uit de Paasmorgenliturgie in de preekdienst geïntegreerd. Daarbij is belangrijk, dat het eerste woord, dat op de zondag van Pasen klinkt, de Paasgroet is: “De Heer is opgestaan, ja, Hij is waarlijk opgestaan.”

De grote geloofsbelijdenis kan in dat geval ingekort worden. Als dat gebeurt moet er wel erop gelet worden dat de geloofsbelijdenis trinitarisch blijft of christocentrisch wordt. Het is ook mogelijk in plaats van een uitgebreide geloofsbelijdenis bijvoorbeeld de Apostolische belijdenis of de belijdenis van Nicea te spreken.

In het geval van de integratie in de preekdienst hoort het gedenken aan de overleden zusters en broeders in de liturgie aan het begin van de dienst te staan en niet na de prediking bij de verjaardagen en gebeden. Zij is deel van de belijdenis in de opgestane Heer.

Behalve de plaats van het gedenken zijn er ook nog een aantal andere onderwerpen, die goed bedacht moeten worden.

Ten eerste: Welke namen worden genoemd?

De oude traditie in Europa en Suriname is om alleen de namen van de zusters en broeders te noemen, die lid waren van de desbetreffende gemeente. In sommige gemeenten is dat uitgebreid en worden ook familieleden van gemeenteleden genoemd. Het is goed om als gemeente hierover een besluit te nemen en elk jaar dezelfde lijn aan te houden. Als ook namen van familieleden genoemd worden, heeft het de voorkeur, dat deze namen van tevoren aan de voorganger doorgegeven worden. Het past niet bij de liturgie als gemeenteleden zelf namen mogen noemen.

Ten tweede: Kaarsen

In veel Surinaams-Nederlandse gemeenten is het een gewoonte geworden om tijdens (of na) het noemen van de namen de mensen de gelegenheid te geven een kaars aan te steken. Dit is geen traditie van de Broedergemeente (noch in Europa noch in Nederland), maar overgenomen uit andere kerkelijke tradities. Maar daarom hoeft het niet verkeerd te zijn.

Twee dingen zijn belangrijk: Het geheel moet het karakter van een liturgie houden en in orde en rust gebeuren. Het hoofdaccent van de liturgie ligt op de boodschap van de opstanding en niet op de rouw over de overledenen.

Auteur:	Johannes Welschen
Jaar:	2020
© Evangelische Broedergemeente • Intersynodale Liturgische Commissie voor Nederland	

ⁱ (zie “Unterricht für reisende Brüder” 1753)